

ESMİRA ZƏRBƏLİYEVƏ

Magistrant

YENİYETMƏLƏRİN BƏDİİ ZÖVQÜNÜN FORMALAŞMASINDA KİTABXANALARIN ROLU

Respublikamızda 1990-cı illərdən başlayaraq tərbiyə prosesi milli istiqamətdə məqsədli şəkildə formalaşmağa başlamışdır. Bu da müstəqillik illərində respublika uşaq və gənclər kitabxanalarından yeniyetmələrə xidmətin təşkilini keyfiyyətcə yeni vəzifələrin həyata keçirilməsini tələb edir. Yeni şəraitdə mütaliənin məzmununda baş verən dəyişikliklər yeni xidmət növlərinin istifadəsi üçün şərait yaratmalıdır.

Mütaliyəyə rəhbərlik işi hər cür ideoloji ehkamlardan azad olub yeniyetmələrin mütaliəsinə, xalqımızın müstəqilliyinin möhkəmlənməsinə, azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğinə və demokratik dünyagörüşünün formalaşmasına istiqamətlənməlidir.

Yetişməkdə olan gənc nəsil üçün milli tərbiyənin vacibliyini ümummmilliləşdirən liderimiz Heydər Əliyev də ziyalılarla görüşlərində dənə-dənə qeyd etmiş, strateji istiqamətini müəyyənləşdirmişdir: “Gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır, bizim milli-mənəvi dəyərlərimizin əsasında tərbiyələnməlidirlər.”(4) Liderin sözlərinə istinad edən Təhsil Naziri prof. M. Mərdanov da öz fikirlərində bu məqama toxunmuşdur: “Milli tərbiyə işinin məzmunu ilk növbədə gənclərin dövlətçilik, müstəqillik və mübarizlik ruhunda tərbiyəsindən ibarət olmalıdır. Üzərində düşən borcun dərk edilməsi və bunun üçün məsuliyyət hissi daşımaq artıq yetkinlik əlamətidir. Kiçik yaşlarından başlayaraq tərbiyə işi psixoloji, metodik əsaslar ilə düzgün qurulmalıdır ki, hər bir böyüyən uşaqda yetkinləşmə getsin. Əgər tərbiyə işinin məqsədi aydın müəyyənləşdirilərsə, ona çatmaq yolları düzgün tapılırsa heç şübhəsiz nəzərdə tutulan nəticəni almaq olar.”(3,13)

Bunu biz t.e.d. prof. A.A. Xələfovun “Azərbaycan müstəqilliyinə və milli ideologiyasına qiymətli töhfə” adlı məqaləsində görə bilərik: “Milli ideologiyamız tarixi keçmişimizlə,

millətimizin adət-ənənələri ilə xalqımızın, dövlətimizin bugünü və gələcəyi ilə bağlı olmalıdır.”(6,s 130)

Təhsil alan hər bir yeniyetməyə milli tərbiyə qaydalarının aşılmasında təhsil müəssisələri, tərbiyə ocaqları ilə bərabər respublika kitabxanaları da yaxından iştirak etməli, bu sahədə dövlət proqramlarının həyata keçirilməsində köməklik göstərməlidir.

Milli tərbiyənin əsas məqsədi mühitə və ehtiyaca uyğun olaraq gənc nəslin hansı keyfiyyətlərə yiyələnməsi problemini araşdırmaqdır. Uşaq mütaliəsi sahəsində tanınmış alim, dos. Sahib Rzayevin fikirlərinə görə tərbiyə işində öyrətmək başlıca şərtidir. Ona görə də kitabxanaların üzərinə düşən vəzifə onlardan daha böyük məsuliyyət tələb edir. Bu baxımdan mütaliə vasitəsilə öyrətmək, öyrətməklə tərbiyə etmək vəzifəsini üzərinə götürən uşaq kitabxanalarının işi daha rəngarəng və çoxcəhətlidir (5,s 61).

Inkaredilməz faktdır ki, yeniyetmələrin milli tərbiyə prosesinin həyata keçirilməsində mütaliə mədəniyyətinin formalaşması ölkəmizin gələcək taleyində mühüm əhəmiyyət kəsb edən amildir. Çünki yeniyetmələrin mütaliəsi onun lazımı tərbiyə almasına, şəxsiyyətinin formalaşmasına çox güclü təsir göstərir.

Qədim və zəngin tarixi keçmişə malik Azərbaycan xalqının ibrətamiz, tərbiyəvi inci xəzinələri- yazılı tarixi abidələri mövcuddur. Yeniyetmə mütaliəsinə rəhbərlik edən kitabxanaçı öz oxucusuna böyük əhəmiyyətli, qədim abidələri təbliğ etməklə yeni nəslə Metenin vətənpərvərliyi ilə Cavad xan qeyrəti, Koroğlu dəliqanlılığı Dədə Qorqud müdrikliyi ilə tərbiyə etməyi bacarmalıdır. Gənc nəslə yüksək ideyalar uğrunda tərbiyə etmək üçün kitabxanaçı bəşəriyyətin biliklər məcmusundan yaradıcılıqla istifadə etməyi bacarmalıdır. Belə biliklər məcmusunda “Kitabi- Dədə Qorqud” abidəsi mütəsna əhəmiyyətə malikdir. Dastanda deyilən deyimlər, qiymətləndirilən keyfiyyətlər, irəli sürülən hikmətamiz fikirlər yeniyetmələrin möhkəmlənməsi, həyat hadisələrindən baş çıxarması, şəxsiyyət kimi yetkinləşməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir:

“Qız anadan görməyincə öyüd almaz.”, “Ağıllı oğul ağacın közü, ağılsız oğul isə külüdür.” (3, s.66)

Dastanda vəsf edilən ata-ana, valideyn- övlad məhəbbəti bu gün də böyük əhəmiyyət daşımaqdadır. Dastanda baş qəhrəman, el ağsaqqalı

Dədə Qorqudun dilindən verilmiş hakimənə sözlər, öyüd, nəsihətlər oxucuya böyük əxlaqi keyfiyyətlər aşılayır.

Milli sərvətimiz olan folklorumuz o qədər zəngindir ki, kitabxanaya müraciət edən hər bir yeniyetmədə bu mənbələrdən istifadə etməklə milli tərbiyə aşımaq, yüksək bədii zövq formalaşdırmaq mümkündür. Kitabxanalarda keçirilən kitab sərgilərinin, yaradılan plakatların başlıqlarını zəngin folklor qaynaqlarından maraqlı nümunələr seçməklə tərtib etmək olar. Məs:

Hər zərbi məsəlin öz tarixi var

Yersiz söz deməyib bizim babalar(H.Arif)

başlığı altında disputlar təşkil etməli, hər bir oxucuya müəyyən mövzuda atalar sözü və məsələlərin əzbərlənməsi tapşırılmalıdır. Keçirilən disputlarda oxucuların qənaətə gəldikləri əxlaqi fikirlər, çıxarıqları nəticələr digər dinləyicilərə də çatdırılmalıdır. Geniş müzakirələr nəticəsində yeniyetmələrdə fəallıq, təşəbbüskarlıq, müstəqillik, özünütərbiyə, qarşılıqlı hörmət, özünütənqid və s. keyfiyyətlər formalaşır. Nəsildən-nəslə keçən, gündən-günə cilalanan, daha da kəsərli olan atalar sözləri haqqında yazıçı və şairlərimizin çox gözəl fikirləri vardır:

“Atalar sözlərinin hər biri bir dastandır.” S.Vurğun

“Atalar sözləri öyüddür bizə

Yüz illər, min illər deyiləcəkdir” B.Vahabzadə

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikası konstitusion əsaslar üzərində qurulmuş dünyəvi dövlətdir. Azərbaycanda tərbiyə prosesi dini dayaqlara söykənib, hüquqi-demokratik əsaslarla birləşərək mükəmməl bir sistem yaratmışdır. Milli istiqlaliyyətimizi əldə etdikdən sonra dinə, mənəviyyata, keçmişə qayıdış sahəsində bir sıra addımlar atılmaqdadır. Bu işə kömək məqsədilə respublika gənclər kitabxanalarında milli-mənəvi və bəşəri dəyərlər əsasında yeniyetmələrin milli tərbiyəsini və bədii- estetik zövqünü formalaşdırmaq labüddür.

Bu sahədə yeniyetmələrin mütaliəsinə rəhbərlik zamanı 7-ci əsr abidəsi islam mədəniyyətinin qiymətli incisi olan Qurani- Kərim abidəsini təbliğ etmək vacibdir. Bu abidə ən zəkalı insanların, ən müdrik filosofların, ən qabiliyyətli siyasətçilərin gənclərə verə biləcəyi mükəmməl tərbiyə əsəridir. Şifahi xalq inciləri və klassik ədəbi irs xalqımızın hərtərəfli sosial həyat təcrübəsinə əvəzsiz xəzinə olduğundan

həm də şəxsiyyətin kamilləşməsi, yetkinləşməsi, yəni sosiallaşması problemi ilə sıx bağlıdır ki, bu cəhət də kitabxanaçının diqqətindən yayınmamalıdır.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə nəzər saldıqda şifahi xalq sənəti ilə bərabər kitabxanalarda yeniyetmələrimizə təbliğ olunacaq klassik ədəbiyyat nümunələri də az deyil. Bu cəhətlərə diqqət verən kitabxanaçı milli ədəbiyyatımızın hər iki qolunu eyni səviyyədə təbliğ etməlidir. Klassik ədəbi irsə nəzər saldıqda görürük ki, klassiklərimizin yaratdıqları əsərlərdə təsvir olunan səhnələr, şərh olunan ibrətamiz hadisələr kitabxanaların yeniyetmə oxucuları üçün bir ibrət dərslidir, onların qəlbində yüksək bəşəri duyğular oyadır, tərəqqi və inkişafa, ağıl və elmə, yer üzərində həqiqi bərabərlik, ədalət və sülhə ruhlandırır.

Mütaliyəyə yüksək qiymət verən, kitabı və mütaliəni hər cür tərbiyə üsullarından üstün tutan söz dühamız Nizami Gəncəvinin həm mütaliə, həm də tərbiyə barədəki qiymətli fikirlərinə nəzər salaq:

Dünyada nə qədər kitab var belə
Çalışıb –vuruşub gətirdim ələ
Oxudum-oxudum, sonra da vardım
Hər gizli xəznədən bir dürr çıxardım.

“İnsan xeyirxah olmalıdır. Düşməne isə xeyirxahlıq ağılsızlıqdır.”
“İkiüzlü yalançı dost düşmənlərdən daha qorxuludur. Dostu bərk ayaqda, yaman gündə sınamaq lazımdır.”

Nizami Gəncəvinin bu ibrətamiz fikirləri, humanist ideyaları, əxlaqi-estetik görüşləri kitabxanaların həyata keçirdiyi tərbiyə işində tətbiq olunmağa layiqdir.

Yeni dövr Azərbaycan mədəniyyətinin mütəffəkiri M.F.Axundovun fikirlərinə görə xalqda milli mənlilik şüurunu inkişaf etdirmədən milli ləyaqət, milli vətənpərvərlik hissi aşılamaq onu mədəniyyət yoluna çıxarmaq olmaz(3,s 147). M.F.Axundov özü milli şüurun inkişafının rəmzi idi. O uşaqlarda aşılınması zəruri olan mənəvi keyfiyyətlər içərisində vətənpərvəliyi, millətperəstliyi birinci yerdə qoyurdu. Azərbaycan xalqının tarixində ilk dəfə olaraq milli dil və mədəniyyət məsələlərini qaldırılmış bir şəxsiyyətin əsərləri ilə müasir gəncliyimizə milli tərbiyənin, bədii zövqün aşılınması kitabxanaçılarımızın qarşısında duran ən ümdə məsələlərdən olmalıdır.

Bu gün kitabxanalara müraciət edən hər bir yeniyetmə sabah dövlət tribunalalarından öz xalqının taleyini həll etməli olacaqdır. Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dosenti, pedaqoji elmlər namizədi E.Y.Əhmədov yeniyetmələrin milli-ideoloji tərbiyəsindən bəhs edərək qeyd edir ki, uşaqların tərbiyəsindən strateji əhəmiyyət kəsb edən milli – ideoloji tərbiyə onların təfəkkürünə tam sahib olmalıdır. Çünki qlobal informasiya məkanında müstəqil dövlətin malik olduğu atributlara tamamilə uyğun olan bir prosesdir. Bu prosesdə kitabxanalar mədəniyyət instinktinin etibarlı qorunub saxlanması üçün ənənəvi müaliə ilə eyni zamanda çap məhsullarının elektron variantı vasitəsilə də uşaqlarda müaliə tərbiyəsini aktual problem kimi qoymalıdır. Belə yeniləşmə müaliəyə rəhbərlik edən kitabxana işçilərindən xüsusi tədqiqatların aparılmasını və tövsiyələrin verilməsini tələb edir.(2,s 49)

Bu proses yeniyetmələrin milli tərbiyəsini, bədii estetik zövqünü formalaşdırmaq üçün yeni nəzəri metodik əsasların işlənib hazırlanması, yeni azad cəmiyyətin tərbiyəsinə uyğun prinsiplərin yaradılması və ondan istifadə edilməsini zəruri edir. Odur ki, yeni şəraitdə uşaqlara kitabxana-informasiya xidmətini yeniləşdirmək yaşadığımız informasiya cəmiyyətinin tələblərinə cavab verməyi qarşısına məqsəd qoyan kitabxanaların XXI əsrin əvvəllərində yeniyetmələrə kitabxana xidmətinin təşkili, kitabxanaların müasir informasiya resursları ilə təmin edilməsi məsələlərində nailiyyət qazanması üçün mühüm şərtidir.

Ədəbiyyat

1. *Aslan K. Bədii ədəbiyyatın təbliği üsullarının təkmilləşdirilməsi yolları//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi –nəzəri, təcrübi jurnal. - B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı,2002.-№1. S. 54-64*
2. *Əhmədov E.Y. ABŞ və Rusiya kitabxanalarının iş təcrübəsində uşaq müaliəsi məsələləri.-B.- 2005,49 s.*
3. *Əhmədova Ə. Azərbaycan ictimai- pedaqoji fikrində milli tərbiyə problemi və onun həlli yolları: I kitab.-B.: “MBM”, 2005, 184 s.*
4. *Əliyev H. Hər bir Azərbaycan gənci müstəqil dövlətimizin fəal qurucusu olmalıdır//Azərbaycan.-1996.-2 fevral*
5. *Rzayev S.M Kiçik məktəb yaşlıların müaliəsinə fərdi rəhbərliyin pedaqoji-psixoloji əsasları.// ADU-nun elmi əsərləri: Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya ser.-1983.- №1. S.61-67.*

6. Xələfov A.A. Azərbaycan müstəqilliyinə və milli ideologiyasına qiymətli töhfə//Bakı Universiteti Xəbərləri: Humanitar elmlər ser.-1998.- №1. S.128-139.

Эсьмира Зарбалиева

*Рол библиотек художественная вкуса
формирование подрастающие поколение*

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы о роли и значения библиотек. Воспитание национального самосознания подрастающего поколения, при помощи пропаганды художественной литературы.

Esmira Zarbaliyeva

*The role of the libraries in formation
adolescent's artistic taste*

SUMMARY

In article is examined questions about a role and values of libraries. Education of national consciousness of rising generation, by means of propaganda of fiction.

7.